

Jeppe Aakjær
FILMEN

Jens Langkniv

med

POUL REICHHARDT

ISCENESAT AF

PER KNUTZON

OPTAGET AF *Cimbria Film* ½

PRODUKTION ½ *Fotorama* FILMBUREAU

JENS LANGKNIV

Filmatiseret efter JEPPE AAKJÆRS Roman
af MOGENS SKOT-HANSEN

Drejebog: THEODOR CHRISTENSEN og KARL ROOS

ISCENESÆTTELSE: PER KNUTZON

Fotografi: ESKILD JENSEN

Tone: ERNST WIRTH

Musik: KAI ROSENBERG

Produktionschef: HELGE DRESCHER

Optaget af CIBRIA FILM A-S

Produktion: FOTORAMA FILMBUREAU A-S

PERSONERNE:

Jens Langkniv	POUL REICHARDT
Jomfru Ildløs	Grethe Bendix
Laura Mikkelsdatter	Kirsten Elsass
Krabben Bjørn	Bjarne Henning-Jensen
Wolle Greiersen	Ejnar Federspiel
Smeden	Gunnar Strømvad
Delefogeden	Aage Foss
Ritmester Timmer	Ejnar Juhl
Mikkel Vistisen	Karl Goos
Mor Voldborg	Valborg Bagger
Lensmanden	Valdemar Skjerning
Præsten Herr Paaske	Asbjørn Andersen
Bødlen	Helmuth Strøm
Borgmesteren i Skive	Harald Holst
Præsten Herr Jacob	Arne Krogh
Herredsfogeden	Ejnar Dalsby
Præsten Herr Philip	Valdemar Lund

Hovedpersonen i *Jeppes Aakjærs Roman »Jens Langkniv«* er ikke nogen fingeret Skikkelse. En Snes Aar før Aakjær skrev Bogen om den jyske Røverhelt havde han fundet »Jens lange Knyf« nævnt i en Markedsvisse fra 1728, og senere blev han gennem Artikler af Arkitekt *F. Uldall* og Kulturhistorikeren *Hugo Matthiessen* opmærksom paa Randers Tingbog fra 1598, hvor der tales om »Jens lange Knif«, som det Aar trækker rundt i Himmerland som Anfører for en slemme Bande. Øvrigheden har faaet Ram paa flere af »Kjæltringerne«, mens Jens har hidtil undgaaet Strikken.

Det er, hvad der vides om ham af historiske Kendsgerninger, men gennem Tylvtetal af Sagn er den ædle og uforfærdede Røvers Navn knyttet til Fjends Herreds Historie — til Egnene omkring Skive og Viborg, hvor han huserede.

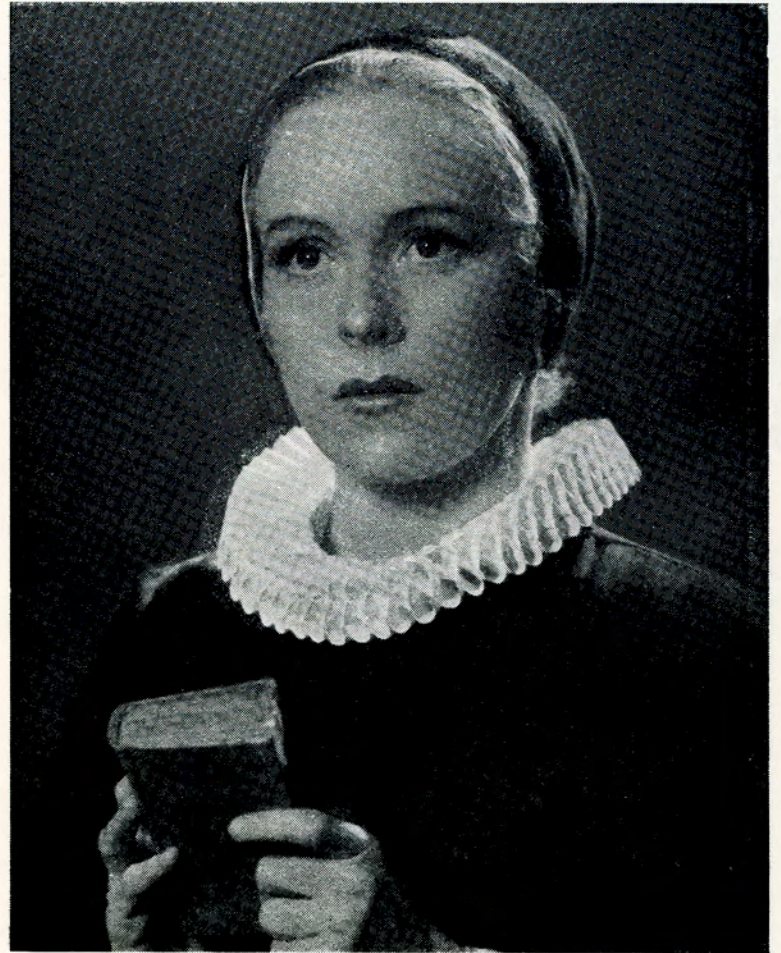
I September 1914 begyndte Aakjær sin Bog og skriver herom til en Ven: »For Tiden tumler jeg med en historisk Roman. Det er ligesom det spreder Tankerne mere end Beskæftigelse med Nuet« — og senere fortæller han: »Da De sidst skrev var jeg knap kommet om Hjørnet med Jens Langkniv; nu er jeg færdig. Jeg har denne Gang kun skildret, skildret! Det gamle Fjends Herred i Prøvelsens haarde Tider (1620—40). Jeg gir Romanen den Undertitel »Af Fjends Herreds Krønikebog«.

Handlingen er bygget paa Arkivstudier og Jens Langknivs Færd knyttet til en Række historiske Personer og Begivenheder.

Filmen havde første Gang Bud efter Aakjærs Roman i 1921, men den viste sig for kostbar at filmatisere dengang! I 1924 foreslog *Sven Lange* Aakjær at skrive et Skuespil over Bogen, da han synes, at »dens dramatiske Stof fortjener at faa dramatisk Form«, men Aakjær naaede kun at omskrive Halvdelen af Bogen. 1929 beder Komponisten *Poul von Klenau* om Lov til at lave en Opera over Jens

JENS LANGKNIV (Poul Reichardt)

LAURA MIKKELSDATTER (Kirsten Elsass)

Langkniv; 1935 melder *Carl Brisson* sig som Liebhaber til Jens' Rolle i en eventuel Storfilm. Men først i Aar er Jens naaet frem i Projektørlyset!

I Sensommeren 1939 — de samme Maaneder i hvilke Aakjær for 25 Aar siden skrev sin Roman — er der paa Hjelm Hede ved Flyndersø og Direktør Hjerl Hansens Besiddelse Hjerlhede optaget Friluftsscenerne i den Film, der nu er færdig.

Maatte det ogsaa lykkes Filmen at give os nogle Blade af Fjends Herreds Krønikebog og et Indtryk af Røverhelten med det vilde Navn, om hvem det hedder i Mottoet til Romanen: »Han var — som Hedens Sagn endnu forkynder — en Røver med een Dyd og tusind Synder«.

Solvejg Aakjær-Bjerre.

Kalkbrænderfesten i Daugbjerg

Jeppe Aakjærs Heltekvad om Jens Langkniv bliver ved sin indre Kraft noget mere end Fortællingen om en Røver i et lille Sogn i Jylland. Det rummer Problemer, som er ældre end 1600-Tallet og som er aktuelle den Dag i Dag. Jens Langknivs Skæbne, som den i Romanen og Filmen fortælles gennem en magtfuld og enkel Handling, er typisk til mange Tider.

Aakjærs levende og poetiske Sprog har fortalt mig en Historie, som var en Oplevelse. I Filmen har jeg søgt at genopleve og lade genopstaa. Der er noget betagende ved at leve sig ind i en anden Tid og forsøge at skildre dens Mennesker i deres egne Omgivelser. Paa Teatret har det altid været mig en Tilfredsstillelse at fortælle en Historie, og Glæden er for mig ikke mindre ved at fortælle den paa Film.

Det var i sig selv en Oplevelse derovre paa Heden. Solen skinnede under de samme Forhold som dengang. Lyngen duftede som dengang. Hvor Jens Langkniv havde maattet løbe fem Kilometer for 300 Aar siden, maatte Poul omtrent den samme Strækning igennem nu. Egnen paavirkede os fysisk. Vi følte os som Mennesker fra dengang, og en saadan Følelse formaar Filmen bedre end nogen anden Kunst at give.

Maatte Filmen give Publikum Del i samme Oplevelse, som den har givet mine Medarbejdere og mig under Arbejdet!

Per Knutzon.

Filmen om Jens Langkniv er for Størstedelens Vedkommende optaget paa Hjerl Hede mellem Skive og Holstebro i August og September 1939, paa samme Egn hvor *Jens Langkniv* for 300 Aar siden øvede sine Bedrifter. Dengang var Midtjylland Hede og atter Hede, i Dag er den virkelige Hede — den samme som for 300 Aar siden — trængt op i en Krog, hvor den af *Direktør Hjerl Hansen* ivrigt forsvares mod Civilisationens Overgreb.

For en lille Menneskealder siden erhvervede Hjerl Hansen 1400 Tdr. Land Hede omkring Flyndersø. Planen var at kultivere Stedet og skabe en frugtbar Agerjord. Men Arbejdet var næppe indledet, før det blev standset. Hjerl Hansen konstaterede, at overalt i Jylland forsvandt den gamle Hede og afgav Plads for Kornmarker. Det var en nationaløkonomisk værdifuld Sag at bringe Heden under Kultur, men vilde ikke Kulturen dø af al den Kultur? Hjerl Hansen lod sine Arealer frede. Og henved 1400 Tdr. Land Hede omgiver nu den stille Flyndersø. Hejrerne Skrig flænger i Luften. Ræve soler deres Unger foran Hulen. Og der vil ikke blive krummet en Lyngbusk paa det store Areal.

Stedet var ikke alene velegnet til Ramme for Filmen om Jens Langkniv. Stedet var simpelthen det samme Sted! Det var her, i Fjends Herred, at Bønderne under Trediveaarskrigen heltemodigt værgede sig mod de fremrykkende Lejetropper. Wallensteins Skove kaldes en Strækning langs Flyndersø af tæt sammenvokset Egepur. For 300 Aar siden skal Wallensteins Soldater have afbrændt Skoven.

Direktør Hjerl Hansen stillede Hjerl Hede til Raadighed for Fotorama Filmbureau — Hjerl Hede plus den gamle Landsby, som Hjerl Hansen har ladet opføre som et jydsk Frilandsmuseum paa Heden.

Fotorama Filmbureau er Direktør Hjerl Hansen taknemmelig for den Velvilje, vi under hele Arbejdet har mødt hos Direktøren. Kun paa Hjerl Hede var det muligt at lade Jens Langkniv genopstaa i sit eget Milieu, at ophæve 300 Aar.

Hertil har ogsaa Det kgl. Teater bidraget ved at stille Tidens Dragter til Raadighed for Fotorama Filmbureau. »Den gamle By« i Aarhus har elskværdigt givet Tilladelse til, at vi maatte optage nogle Scener i Borgmestergaarden. Og paa Musikhistorisk Museum har vi laant den musikalske Tidskolorit. Vi bringer de to Institutioner vor hjerteligste Tak.

Hekseprocessen hos Lensmanden

Jeppe Aakjær har i sin Roman føjet mange nye Træk til de overleverede Beretningers Billede af den dristige Søn af Folket, der kom paa tværs af Loven, blev udstødt af Samfundet, men i Farens Stund blev hentet tilbage for at opleve den store Triumf i Spidsen for de andre at slaa Fjenden tilbage og rense Herredet for fremmede Voldsmænd.

Det, der driver Jens Langkniv ud i Katastrofen, er Had og Foragt. Had til den Øvrighed, der ikke ejer Forstaaelse for de smaa i Samfundet, men gør dem til Genstand for et ubarmhjerligt Tyranni. Foragt for de Medmennesker, der gaar Øvrigheden til Haande med Angivelser af andres Smaasynder, dem, der for at pleje egne Interesser i listig Ydmyghed kaster sig for Fødderne af Magthaverne.

Hvilken blot nogenlunde driftig og initiativrig Mand har paa den Tid, for 300 Aar tilbage, Mulighed for at undgaa Konflikt

JENS LANGKNIV besøger Galgebakken

med Loven? Almuen har ingen Ret, men kun Pligter og Byrder, der er rejst snævre Bomme for Folkets Initiativ, stækket og tøjlet, maa man føle sig, hvis man ejer det Overskud af Kraft og Styrke, som Jens Langkniv gør. Skulde han komme for Skade at nedlægge et Stykke Vildt som et kærkomment Bidrag til Moderens fattige Husholdning, hvem andre vilde saa lade den Oplysning gaa videre til Herredsfogeden end netop Mænd som Mikkelt Vistisen, Landsbydeggen, der gerne kryber for de store. Mikkelt har en særlig Grund til at hefte sine upaalidelige og løgnagtige Øjne paa Jens Langkniv, for Mikkels Datter, Laura, er trods Faderens Modstand Kæreste med Jens.

Men Mikkelt staar ene med sine Spiontilbøjeligheder. Almuen, Bønderne og de andre sætter Pris paa Jens, de beundrer ham og holder af ham. Det ser vi i Filmens Indledning, hvor Præstefruen er Vært ved Festen for Præstens Kalkovn, og hvor Jens pludselig

Ritmester TIMMER (Einar Juhl) taler haardt til Borgmesteren i Skive (Harald Holst)

staar der, midt under Festen, med et brudt Halsjern i Haanden, og Deltagernes Glæde og Sympati strømmer ham i Møde. Saa meget vigtigere er det for Mikkelt og hans Kumpaner at pudse Øvrigheden paa denne Kraftkarl, der lader haant om de Grænser, der er afstukket for hans Virketrang. Han har Sukces, han skal kaldes. Og kan man ikke fælde Personen direkte, gaar man en Omvej. Er der ikke noget mystisk ved den gamle Mor Woldborg, Jenses Mor, der bor alene i sin lille Hytte, jo det mener Mikkelt nok at kunne hævde, og skulde han faa Mor Woldborg paa Baalet som Heks, var det vel forbi med Lauras Kærlighed og Beundringen for Jens.

Saaledes driver Mikkelt Haand i Haand med en blind Lovmagt, der kun er Magt og ikke Retfærdighed, Jens Langkniv op i en Krog, hvor han for at redde sin Mor fra Baalet tvinges til at myrde en af Øvrigheden beskikket dum og ubetydelig Person,

Delefogeden. Og nu styrter Loven sig tilsyneladende med Retfærdigheden paa sin Side som en Høg over Byttet, udstøder ham af det ordnede Samfund og lader Kirken nedkalde Guds Forbandelse over ham. Og alligevel opgiver Laura ikke sin Kærlighed. Ligesaa lidt som Befolkningen opgiver sin Sympati for Jens. Den kloge og milde Præst Hr. Paaske melder sig under Hekseprocessen hos Lensmanden som Vidne og beviser, at Mikkel har afgivet falsk Klagemaal. Lensmanden, der af Præstens Ord forstaar, at Mikkel har ment at kunne holde ham for Nar, giver Mor Woldborg fri, og Mikkel Vistisen flygter fra Egnen.

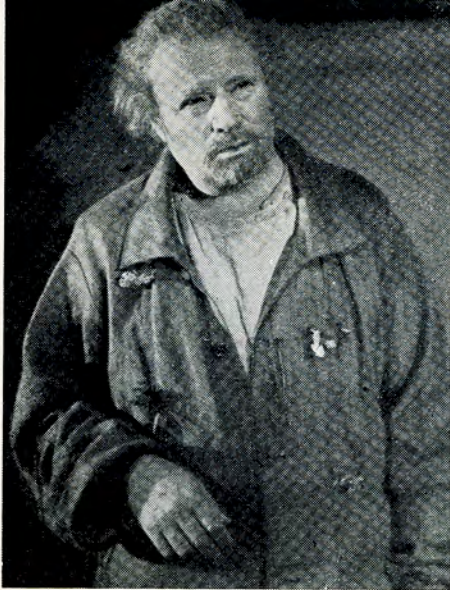
Nu er han lovløs, Jens, nu er han en af dem, der skjuler sig i Hulvejene og overfalder de vejfarende. Men Egnens Beboere ved, at dem gør han ikke noget, det er kun de store, dem der forvalter Magten brutalt og egoistisk, han vil til Livs. Vel tier Befolkningen om Jens Langkniv, men deres Sympati er hos ham, og da Lensmanden udsætter en stor Belønning for Jens Langknivs Hoved, sker der intet derved. Den stortalende Lensmand forundrer sig derover, og endnu mere, da han af sin Sekretær faar at vide, at Jens, den udstødte og til Helvedes Luer overgivne, bringer Folk deres Penge tilbage, de Penge, de har betalt i Skat til Øvrigheden.

Men allermest forundrer han sig den Dag, da pludselig en Deputation af Bønder med den myndige Kromand Wolle Greiersen i Spidsen indfinder sig hos ham for at bede om at faa Jens Langkniv tilbage. Og de har en Klemme paa deres Lensmand, for han som alle ved, at Tredivaarskrigens hærgende Lejetropper drager mod Nord og nærmer sig Fjends Herred, inden længe vil de være her for at flaa Befolkningen for alle Værdier. Vil Lensmanden hjælpe dem at sætte sig til Modværge? Nej, hans Plan er det at flygte, naar Uvejret er over Egnen. Modstræbende giver han sit Tilsagn, og da han kort efter drager af Sted for at være i Sikkerhed, vender Jens tilbage, hentet hjem af sin elskede Laura.

Da Lejetropperne ankommer, møder de paa en Mur af Modstand. Bønderne har taget Opstilling ved Herredets Grænse, Ørum Aa, og giver dem en varm Modtagelse. Men Tropperne er stærke og vant til Krig, Bønderne drives tilbage mod Ørum Kirkegaard og kæmper fortvivlet for deres Liv og Ejendom. Imedens har Jens Langkniv samlet sine Fæller fra Hulvejene, de lovløse Røvere, og da Bønderne er ved at give op for Overmagten, stormer »Krab-

*Lensmanden (Valdemar Skjerning) Mor Woldborg (Valborg Bagger)
Præsten Hr. Paaske (Asbjørn Andersen)
Mikkel Vistisen (Karl Goos) Præstekonen fra Daugbjerg (Grethe Bendix)*

Studiosus, en gammel Lærling (Victor Montell)

berne« med Jens i Spidsen ind paa Slagmarken og driver Trop-erne paa en ynkelig Flugt.

Allerede før de døde er blevet begravet meldes, at nu nærmer de tyske Lejetropper sig Skive, og uden at hvile et Øjeblik stormer de modige Krabber videre for at hindre Fjendens Frem-march. I den kommende Tid fører Krabberne en sand Guerilla-krig mod Fjenden. De stjæler hans Heste og lokker ham i Fæl-der, og den fjendtlige Anfører, Ritmester Timmer, der sammen med Præstekonen, som vi mødte i Filmens Indledning, har op-slaaet sit Hovedkvarter i Skive By, plages af Meddelelserne om de bestandige Overfald paa hans

Mænd. Præstekonen, der efter en kortvarig og tankeløs Elskovsleg med Ritmesteren, pludselig indser, at hun har været en Forræder, giver i det afgørende Øjeblik Jens og hans Fæller en hjælpende Haand, Ritmesteren bliver ryddet af Vejen, og Jens er Herre i Skive, de fjendtlige Soldater jages paa Porten, Byen er befriet. Paa samme Tid sluttes i Lybeck Freden mellem Tyskland og Kong Christian den Fjerde, og alle Vegne i Landet ringes Freden ind, i Fjends Herred med en særlig Styrke og Takken har her især een Adresse: *Jens*.

Det tegner til at blive lyse Tider for Befolkningen. Er det ikke dem selv, der har holdt Fjenden nede og til sidst drevet ham paa Flugt? Jens bliver deres Nationalhelt. Nu er han atter optaget i Samfundet, han er adlet ved sin Indsats, og hvem vil nu vove at smide ham ud. Mikkell — ja han var, hvad man kunde vente, i Ledtog med Fjenden, det var ham, der viste dem Vej gennem Herredet, og han led samme Skæbne som saa mange af Fjendens Soldater.

Kirkeklokkerne ringer. Præsten Hr. Paaske staar paa Prædike-stolen og lyser til Ægteskab for Jens Langkniv og Laura, og nu skal der holdes Fredsfest paa Daugbjerg Daas. Men under Festen

Jens Langkniv og Præstekonen (Grethe Bendix)

faar Laura at vide, at Jens har ladet hendes Fader bøde for hans Forrædderi, og skønt Mikkell har behandlet hende og hendes Kær-lighed, som han har gjort, overvældes hun af Meddelelsen og styrter fortvivlet bort — kan hun være gift med sin Faders Mor-der?

Samtidig er Lensmanden, nu hvor ingen Fare truer, vendt til-bage for at vise, hvem der er Herre i Huset, og kun een Tanke opfylder ham: at fælde Jens, Jens, der har røvet ham Glorien af Hovedet og vist, hvilken fejj Lensmand han var, Jens som har vundet hele Befolkningens Hjerte og staar for den som en Helt. De gamle Tider vender hurtigt tilbage. Jens, der først oplevede Skuffelsen med Laura, tilføjes nu det værste Slag af alle: en Dag, da han vender hjem paa Besøg, forstaar han, at Lensmanden uden videre Proces har bragt hans gamle Mor paa Heksebaalet, og han marcherer nu direkte ind i Lensmandens Stue og dræber

Jens Langkniv staar pludselig, forfulgt af Ryttere, i Præsten Hr. Paaskes Stue

ham. Hvad har han mere at kæmpe for? Hvad høster Jens og Egnens Folk for deres Daad? Øvrigheden bærer ikke Sværdet forgæves.

Vanviddet bryder ind over ham. Mord og Brand. Hans Liv ender i den dybeste Ruin. Og en skønne Dag giver han op. Forfulgt af Ryttere rider han ind mod Vridsted Præstegaard og staar med eet i Præsten Hr. Paaskes Stue. Den milde Hr. Paaske modtager hans Skrifte og indvier ham til Døden. Rytterne, allerede paa Tærsklen til Stuen, standser et Øjeblik, og da Jens har spurgt Præsten: Er jeg nu kvit? og modtaget Præstens rolige Svar: Det samme spurgte ogsaa Røveren paa Korset, men Jesus sagde til ham..... knalder en Geværssalve, og Jenses heroiske, men forspildte Liv er bragt til Afslutning.